

BREU ANÀLISI DE L'EL-LIPSI EN LA COORDINACIÓ DISJUNTIVA: ESTUDI CONTRASTIU CATALÀ-CASTELLÀ

Tractarem, en aquesta comunicació, de fer una revisió del fenomen de l'*el-lipsi* en les construccions *coordinades disjuntives* del català actual, tot contrastant-les amb les seves homòlogues castellanes per tal d'apropar-nos al seu funcionament.

L'*el-lipsi*, fenomen molt controvertit en la història de la nostra disciplina, va suscitar ja polèmiques al segle XVI quan El Brocense, en la seva obra *Minerva* (1587), la va tractar com a «figura de construcción». Aquest plantejament va sobreviure llarg temps, i només al nostre segle els autors s'han adonat de la complexitat del fenomen i han assajat diferents teories per tal de definir i de delimitar amb precisió el contingut de l'*el-lipsi*.

En aquesta breu anàlisi utilitzem, bàsicament, tres treballs: E. Franchini (1986) pel que fa al funcionalisme; Bonet i Solà (1983) quant als estudis generativistes i la proposta realitzada, en l'àmbit de la Gramàtica Liminar, per E. N. Serra (1988) per tal d'explicar les construccions el·líptiques en la coordinació copulativa, però orientant-la envers la coordinació disjuntiva.

Si comencem pel funcionalisme, E. Franchini (1986)¹ és un dels autors que millor ha tractat el tema de la coordinació i, en concret, el

1. Cal dir que l'obra d'Enzo Franchini estudia les construccions coordinades copulatives. Això no obstant, l'interès i claredat de la seva proposta poden donar llum a la nostra explicació dins l'àmbit de la disjunció.

problema de l'el·lipsi. En la seva proposta, són dues les característiques principals de les construccions el·líptiques (1986: 319-323): en primer lloc, en una construcció el·líptica sempre resta vacant un lloc funcional de l'estructura, és a dir, hi ha un buit. D'altra banda, semànticament una construcció el·líptica és igual que una de completa.

Prenent com a fonament aquestes característiques l'autor distingeix diferents tipus d'el·lipsi,² dels quals l'*el·lipsi* que ell anomena de *context lingüístic* és la que ara analitzarem. Aquesta es refereix, sempre segons Franchini, a les categories gramaticals de nom i verb, raó per la qual és escindida en dues classes, cadascuna de les quals presenta uns esquemes característics. Vegem-ne la classificació:

A. EL·LIPSI VERBAL: Només dos esquemes, dels tres proposats per l'autor, són aplicables a la disjunció:

1. SUBJ NUC2 A2 & SUBJ Ø A2 (A2 és el sintagma que actua com a element de referència).

(1) *El Jaume esperava la Maria o ella Ø a ell sense protestar.*

(2) *O él consigue el dinero o yo Ø el préstamo.*

Segons Franchini el nucli verbal del segon membre coordinat s'elideix sempre en aquest tipus d'estructura, fet que l'indueix a considerar-lo com a centre. A més, aquest esquema es dona tant en Complementes Directes, com en C. Indirectes i Atributs.

2. SUBJ NUC2 (A2) & SUBJ Ø (Ø)

(3) *Tenia el Carles motius per a queixar-se o el Lluís Ø?*

(4) *¿Estaba el profesor en el aula o el alumno Ø?*

L'altre tipus d'estructura proposat per Franchini és: NUC & MOD (com «Joan estudia i amb gran entusiasme»), tipus no aplicable a la *coordinació disjuntiva* perquè es tracta d'una coordinació de proposi-

2. Ometem ara l'explicació de tots els tipus d'el·lipsi estudiats per Franchini perquè allargaria massa la nostra exposició. Remetem el lector al capítol que l'autor dedica en l'obra del 86 a aquest tema.

cions disjunts, dependents del mateix verb, cosa impensable en el tipus estudiat si partim de la premissa que sempre remet a la coordinació d'oracions senceres (cosa que al llarg d'aquesta comunicació mirarem de comprovar). Pel mateix motiu tampoc no és aplicable l'esquema paral·lel que Franchini (1986) proposa per a l'el·lipse nominal.

B. EL·LIPSI NOMINAL: on també juga un paper fonamental l'estructura informativa del membre de referència.

1. DET NUC1 MOD1 & DET Ø MOD1

(5) *Alguns dels temes és ara el Ø de la Plaça dels Diamants o el Ø dels coloms són autèntics símbols.*

(6) *El problema del hambre de África o el Ø del racismo de América aún no se han resuelto.*

En aquest tipus d'exemples no es pot ometre totalment el predicat i, diu Franchini, és necessari que junt al determinant hi haja un modificador explícit.

2. DET NUC1 (MOD1...MOD1) & DET' Ø (Ø...Ø)

(7) *El Pere té quatre cotxes verds o cinc Ø?*

(8) *No sé si Juan tiene cinco hermanos mayores o seis Ø*

Sorgeix, en aquesta estructura, un petit problema si es segueix el plantejament de Franchini, ja que aquest autor introdueix ací les construccions amb els possessius tipus:

(9) *No vaig veure si la mare agafava el meu cotxe o el seu Ø.*

(10) *No se sabía bien si para solucionar tu problema del coche o el Ø suyo propio.*

i afirma que hi ha una falta d'equilibri morfosintàctic entre els membres, que Franchini soluciona, en el cas castellà, amb construccions com «El problema mío o el Ø suyo» les quals tenen idèntica estructura funcional que «El problema de Antonio o el Ø de Juan». Açò no és aplicable al cas català, on el possessiu no presenta diferenciació de

formes tòniques i àtones i, aleshores, l'equilibri morfosintàctic de què parlàvem no és palès.

3. DET NUC1 MOD1 & DET NUC1 \emptyset : estructura impossible en l'el-lipsi verbal, ja que es tracta d'un cas d'el-lipsi d'un modificador sense un nucli corresponent.

(11) *Van confiscar la cartera del Joan o la motxilla \emptyset ?*

(12) *¿Has convocado al padre del alumno o a la madre \emptyset ?*

En aquest cas, és requisit indispensable que el MOD siga immediatament anterior al coordinador en el primer membre, i que ocupe la posició final del sintagma compost per coordinació en el segon.

Direm, finalment, que E. Franchini opina que la construcció el·líptica no ha de ser considerada un derivat secundari, sinó una construcció primària. Les seves crítiques a la GGT inclouen, a més de l'opinió que acabem d'esmentar referent a l'estatus de les construccions el·líptiques, altres punts com: el centrar-se en l'EP per tal de realitzar les descripcions estructurals; el fet d'ignorar la importància de les relacions funcionals o, per últim, la utilització de la transformació com a mitjà de descripció en tots els casos.³

Passarem ara a analitzar la proposta generativista de l'el-lipsi mitjançant l'anàlisi que realitzen Bonet i Solà.⁴ Segons la proposta de Solà, hi ha dos tipus fonamentals de coordinació: aquella que no conté cap element buit i aquella que el conté (àmbit on ens situem).

3. En efecte, sabem que la transformació ha estat un concepte fonamental dins l'escola generativista. No obstant això, els últims corrents d'aquesta escola ja han qüestionat la validesa d'aquest concepte. Així si en el model GB (CHOMSKY, N. *Government and Binding*, 1981) el comportament transformacional ja queda reduït a un únic principi (que possibilita el pas de l'EP a l'ES), en l'últim model GPSG (I. A. GAZDAR, KLEIN, PULLUM & SAG.. *Generalized Phrase Structure Grammar*, 1985) aquestes regles transformacionals són eliminades totalment, i només es fan servir les regles sintagmàtiques.

4. Encara que aquests autors col·laboren quasi en la totalitat de l'obra, l'estudi sobre l'el-lipsi i la coordinació és analitzat només per Solà. Per tant, d'ara endavant prescindirem de citar l'altre autor.

Dins la coordinació que conté algun element buit es distingeixen set classes, de les quals les següents tenen relació directa amb el nostre objecte d'estudi:

1. Tots els coordinats, excepte el primer, contenen exclusivament més d'un element del SV, llevat del verb i els elements de la seva esquerra:

(13) *No vaig poder saber si era ell o Ø el desig que jo tenia d'ell.*

(14) *Las células que se implantan provienen de la médula suprarrenal del enfermo o Ø de tejido cerebral extraído de fetos.*

2. Elevació del nòdul dret: tots els membres coordinats tenen, almenys, un element buit, idèntic en tots, que apareix realitzat a la dreta de tota l'estructura coordinada.

(15) *Trobar algú, com ara vostè, que em cregués i volgués Ø o pogués curar-me.*

(16) *¿Ha tenido Ø o desea usted relaciones extramatrimoniales?*

3. Buidament: tots els coordinats, excepte el primer, tenen buit el verb principal, com a mínim, però a tots dos costats del buit hi ha elements plens:

(17) *He d'anotar qui ve a Roma o Ø qui Ø a Viena?*

(18) *¿El profesor preguntó cuántos tenían aprobado o Ø cuántos Ø notable?.*

4. En una coordinació de dos sintagmes verbals amb el coordinador «o» el segon membre consta només de l'element «no». Aquest tipus, segons Solà, planteja una alternativa lògica (Si X o no X), cosa que el fa incompatible amb modalitats assertives o imperatives.

- (19) *I miri, em creurà o no Ø, jo no gosava mirar.*
 (20) *La clave no es si se hace o no Ø la autovía.*

Solà parla també d'un fenomen paral·lel de buidament en el SN, encara que creu que el seu comportament és bàsicament el mateix que l'observat al SV.

Per a aquest autor tota coordinació s'obté a partir d'una regla de base tipus: $X \rightarrow X \sim \text{Coord} \sim X$ (on Coord = coordinador i l'estructura de la dreta pot contenir elements buits). Partint d'aquesta hipòtesi Solà formula els tres principis fonamentals, en la seva opinió, per a la recuperació dels elements buits:

REGLA DE RECUPERABILITAT: que diu que els elements buits de la coordinació són controlats per elements paral·lels del primer coordinat. Si aquests elements són també buits, aleshores són controlats per elements externs a l'estructura coordinada, o bé per elements desplaçats a l'extrem dret d'aquesta:

- (21) *Mercè Rodoreda utilitza les tècniques del monòleg interior o les Ø de la narració en tercera persona.*
 (22) *Un lugar en el mundo que les sirva de refugio o Ø en el que se puedan sentir seguros.*

Tant en català com en castellà el control s'exerceix d'esquerra a dreta, en general, seguint així l'ordre lineal del discurs.

PRINCIPI DE PARAL·LELISME: que diu que els elements controlats i el controlador ocupen una posició estructural idèntica. Per tant, diu Solà, s'exigeix identitat categorial i de nivell de projecció:

- (23) *Jo que hauria volgut no una criatura o dues Ø, sinó una taulada.*
 (24) *Merenguera y repostera muy digna de figurar por esos dones y por los otros Ø en el séquito del Papa.*

PRINCIPI D'APLICACIÓ DE CAP A CAP: que diu que si una regla té aplicació a una estructura coordinada ha d'afectar tots els coordinats.

- (25) * *Dius que la Maria va anar a la capital, que el Jaume va tornar a la seva casa o que el Miquel Ø a la Facultat?*
- (26) *Cualquier persona de uniforme Ø, o con algún distintivo Ø o simplemente que ostentara alguna autoridad, les cambiaba el semblante.*

El Buidament és considerat per autors com J. M. Brucart (1987) el tipus bàsic d'elisió verbal. Per a Bonet aquest fenomen, que s'observa fonamentalment en les construccions que presenten, com a característica principal, la falta del verb en tots els coordinats, excepte el primer, presenta característiques com: es dona amb les conjuncions «i, o» i, de vegades, «però»; només s'acompleix amb naturalitat en estructures coordinades i en un discurs no més ampli que l'oració, etc. (veg.. Bonet i Solà 1986).

Analitzem, per últim, la proposta de la Gramàtica Liminar. E. N. Serra (1988) defensa l'anàlisi realitzada per A. López García (1983)⁵ sobre les conjuncions i l'aplica al cas concret de l'el·lipsi en la coordinació copulativa, demostrant la validesa explicativa dels postulats liminars per al fenomen en aquest tipus de coordinació. Nosaltres traslladem aquest plantejament a la coordinació disjuntiva, per tal de verificar si és igualment vàlid.

Partint, doncs, d'un esquema general $\frac{T^{-1}/^{-1}C^{-1}}{T} / C$ (veg. nota 5)

A. López proposa el següent esquema per a la disjuntiva:

5. L'esquema general que A. LÓPEZ GARCIA (1983) proposa per a l'estudi de les conjuncions és definit així «Tòpic que refon una associació $T^{-1} / ^{-1} C^{-1}$ anterior que el defineix i duu associat un comentari C que l'expandeix, encara que no necessàriament» (M. PÉREZ SALDANYA i M. PRUÑONOSA, 1987).

$$\frac{T^{-1} / {}^{-1}C^{-1}}{T} / C$$

«o realç del nus buit d'enllaç sense atendre a la determinació per contigüitat, és a dir, realç de «/» isolat».

Aquest esquema es tradueix com: $T_i = T_j (<C)$ o valor inclusiu de la disjunció, perquè T és una unitat obligatòria que no pot desaparèixer; i $C_i (<T) = C_j$ o valor exclusiu de la disjunció, perquè en ser el C opcional hem d'adoptar una de les seves manifestacions (C_i o C_j), però no ambdues.

A més, seguint aquest autor, estem d'acord que la *coordinació disjuntiva* no permet la consideració d'una coordinació sintagmàtica, ja que les frases nominals coordinades mitjançant la disjunció sempre són remissibles a la coordinació d'oracions complexes.

Ebossat, doncs, el mecanisme liminar de la coordinació que ens ocupa, vegem-ne el comportament de l'*el·lipsi* i si, com anunciàvem més amunt, la proposta liminar és capaç de justificar aquest fenomen en la coordinació disjuntiva (paral·lelament al que ocorre amb la copulativa).

D'una banda, podem fins a cert punt equiparar la disjunció inclusiva amb la coordinació copulativa. També en aquest cas es tracta d'una igualació de Tòpics, mitjançant el realç del nus buit d'enllaç: $T_i = T_j (<C)$:

- (27) *El pati estava ple de símbols que representaven les nobles famílies de la ciutat o Ø els triomfs aconseguits.*
 (28) *Colmados de inscripciones que recordaban las gestas heroicas o Ø la piedad de su ilustre familia.*

Observem clarament l'equiparació funcional. Partint del membre ple M1 podem deduir la seva correspondència amb l'element el·líptic M2. En efecte, en els exemples estem davant de dues estructures relatives on podem comprovar, tot recorrent a l'estructura del primer membre: Verb + Complement (el segon membre seria Ø + Complement),⁶ que la posició verbal del segon membre és el·líptica.

6. Es verifica també en casos d'el·lipsi nominal com: *Van retocar els detalls de l'escenari, acomodant-los «als personatges» actuals o «als Ø» que*

tatar, encara que molt breument, que la proposta defensada per la Gramàtica Liminar justifica també els casos d'el·lipsi dins la coordinació disjuntiva, àmbit on ens hem situat.

ISABEL GARCÍA IZQUIERDO

BIBLIOGRAFIA

- BONET, S. i SOLÀ, J. (1986): *Sintaxi generativa catalana* (Barcelona, Enciclopèdia catalana: «Biblioteca universitària»).
- BRUCART, J. M. (1987): *La elisión sintáctica en español* (Barcelona, Universidad de Barcelona).
- CHOMSKY, N. (1981): *Lectures on Government and Binding* (Dordrecht, Foris Publications).
- CUENCA, M. J. (1988): *L'oració composta (I): la coordinació* (València, Universitat de València: Biblioteca lingüística catalana).
- FRANCHINI, E. (1986): *Las condiciones gramaticales de la coordinación copulativa en español* (Bern, Francke Verlag Bern).
- GAZDAR, G. KLEIN, E. PULLUM, G. & SAG, I. A. (1985): *Generalized, Phrase structure Grammar* (Oxford, B. Blackwell).
- HERNÁNDEZ TERRES, J. M. (1986): *La elipsis en la teoría gramatical* (Múrcia, Universidad de Murcia).
- HERNANZ, M. L y BRUCART, J. (1987): *La Sintaxis: Principios teóricos. La oración simple* (Barcelona. Editorial Crítica).
- HUDSON, R. A. (1976): *Conjunction Reduction, gapping and right-node raising*, «Language», 52, 3, pàgs. 535-562.
- KOVACCI, O. (1975): *Función y contexto: acerca de la elipsis*, dins *Homenaje al Instituto de Filología y literatura hispánicas «Dr. Amado Alonso» en su cincuentenario (1923-73)* (Buenos Aires).
- LÓPEZ GARCÍA, A. (1983): *Las conjunciones y la oración compuesta*, dins A. LÓPEZ GARCÍA (1983): *Estudios de Lingüística Española* (Barcelona, Anagrama), pàgs. 43-65.
- MORANT, R. i SERRA, E. N. (1987): *Els modificadors intraoracionals i interoracionals* (València, Universitat de València: Biblioteca Lingüística catalana).

D'altra banda, si analitzem la vessant exclusiva de la disjunció ($C_i(<T) = C_j$) hi continua existint l'equiparació funcional d'unitats, però ara la referència és marcada per un Comentari procedent d'un Tòpic anterior.

- (29) *Que la crítica rebutge tots els llibres o que \emptyset no en rebutge cap.*
 (30) *Que la eternidad sea de los dos o que \emptyset no sea de ninguno.*

Ací estem davant la coordinació de dues estructures subordinades substantives que contenen el·lipsi nominal. De nou és l'estructura plena (*crítica / eternidad*) qui ens dóna la referència per tal de deduir l'element el·líptic.

D'aquesta brevíssima anàlisi es dedueix, en la nostra opinió, que el *mecanisme liminar de la disjunció* (que, recordem, defensa que la coordinació disjuntiva sempre és remissible a la coordinació d'oracions senceres) és capaç d'explicar els casos d'*el·lipsi*. Ara bé, pensem que l'*el·lipsi* en aquest tipus de coordinació és més independent que en la copulativa. Açò vol dir que, en la disjuntiva, el control que exerceix el primer membre damunt el segon no és tan rígid com en la copulativa. L'*el·lipsi* no és «provocada» per la disjunció (encara que sí permesa). És a dir, que en la coordinació disjuntiva no és la conjunció la que determina l'existència d'elements el·líptics en els membres coordinats.

Com a conclusió únicament volem assenyalar que, en aquest article, hem intentat de mostrar l'equivalència formal i funcional existent entre les construccions el·líptiques en castellà i en català. Exceptuant alguns comportaments diferencials entre les dues llengües, que hem procurat fer constar, com és el cas de les construccions amb possessius, en la resta de casos el paral·lel és quasi absolut (i així ho demostren els exemples que il·lustren aquest breu article). A més, hem volgut cons-

podguessin haver-hi en un futur. O podrán manipular la interpretación del actor, acomodándola «a sus gustos» o «a los \emptyset » que suponen que son del público.

- PÉREZ SALDANYA, M. i PRUÑONOSA, M. (1987): *Elements per a una sintaxi liminar del català* (València, Ed. 3 i 4).
- RODRÍGUEZ DÍEZ, B. (1983): *Sobre las lagunas del enunciado: elipsis y catálisis*, «Contextos», 1, pàgs. 93-127.
- SÁNCHEZ DE LAS BROZAS, F. (1976): *Minerva o de la propiedad de la lengua latina* (Madrid, Cátedra [1ra ed. 1587]).
- SERRA ALEGRE, E. N. (1988): *Sobre elipsis y coordinación, copulativa* (València, Universitat de València: «Quaderns de Filologia»), pàgs. 373-385.

